

YATIRIM MALI VE ARA MAL İTHALATININ BÜYÜMEYE ETKİSİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİ PERSPEKTİFİNDE ANALİZİ

Çetin POLAT¹

Kadir Özgür PEKER²

Özet

Büyüme ve kalkınmada ülkenin üretim gücündeki artışın ve üretim gücündeki artışta da ara ve yatırımlarının büyük önemi vardır. Ara ve yatırım malları da üretimin önemli girdileri içinde yer alır. Ülkeler ulusal olanaklarına ve üretmek istedikleri ürünlere göre bazı girdileri ithalatla sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Özellikle üretimin temel girdisi olan enerji açısından dışa bağımlı olan ülkeler, ithal girdiye bağımlı bir üretim yapısıyla büyümek zorunda kalmaktadırlar. Dünyanın büyük ekonomilerinden olan Türkiye de başta petrol ve doğalgaz ithalatı olmak üzere, üretiminde önemli düzeyde ithal girdi kullanmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye'nin büyümesinde ithal girdinin önemli bir payı vardır. Türkiye ekonomisi perspektifinde gerçekleştirilen bu çalışmada yapılan istatistiksel analizler de bu yargıyı desteklemektedir. Özellikle ara malı ithalatının Türkiye'nin büyümesini önemli düzeyde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım ve Ara Malı İthalatı, Büyüme, Regresyon ve Korelasyon Analizi

ANALYSIS OF THE EFFECTS OF IMPORTS OF INVESTMENT GOODS AND INTERMEDIATE GOODS ON GROWTH IN THE PERSPECTIVE OF THE TURKISH ECONOMY

Abstract

In growth and development, the increase in the country's production power and the increase in the production power of the country and its investments have a great importance. Intermediate and investment goods are also among the important inputs of production. Countries have to import some inputs according to their national possibilities and the products they want to produce. Countries that are foreign-dependent especially in terms of energy, which is the main input of production, have to grow with a production structure that is dependent on imported inputs. Turkey, which is one of the largest economies in the world, uses a significant amount of imported inputs in its production, especially in oil and natural gas imports. In other words, imported inputs have a significant share in Turkey's growth. The statistical analyzes made in this study, which was carried out from the perspective of the Turkish economy, also support this judgment. It has been concluded that especially imports of intermediate goods have a significant impact on Turkey's growth.

Keywords: Investment and Intermediate Goods Imports, Growth, Regression and Correlation Analysis

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Orcid ID: 0000-0003-1031-1593 Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, e-mail: cetinp@anadolu.edu.tr

² Doç. Dr., Orcid ID: 0000-0002-9275-0161 Eskişehir Teknik Üniversitesi Fen Fakültesi, e-mail: opeker@eskisehir.edu.tr

1. Giriş

Ülkeler ekonomik olarak büyüdükleri ölçüde yaşam standartları daha üst seviyelere çıkacaktır. Daha çok üreten ve gelir elde eden ülke vatandaşları da daha çok ve çeşitli mal ve hizmet tüketme olanağı elde edecektir. Daha çok üretebilmek için girdi miktarının arttırılması temel faaliyettir. İşgücü miktarı ve niteliğinin artması nüfus ve eğitime bağlı olarak gelişirken, üretim sürecinde diğer bir önemli girdi olan sermaye stoğunun artması da gerçekleştirilecek fiziki yatırımlara (üretim tesis binaları, makine teçhizat) bağlıdır. Üretimdeki artışa bağlı olan büyüme için gerekli olan doğal kaynakların ise miktar olarak artması mümkün değildir. Kaynak yetersizliğini gidermek üzere ülkeler, kaynak verimliliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler (eğitim, araştırma – geliştirme faaliyetleri), gerçekleştirmekte ve üretim belli bir düzeye kadar artırılabilir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerin verimliliği artırıcı faaliyetleri (teknoloji geliştirme olanakları) gerçekleştirebilmesi için belli bir altyapı düzeyine (araştırma – geliştirme altyapı olanakları) ulaşması, dolayısıyla bu alanda yatırımlar yapması gerekmektedir. Bu gibi faaliyetlerin artması ülkelerin ekonomik büyüklüğüne bağlıdır. Ülkeler ekonomik olarak büyüdükçe bu alanlarda yatırım yapabilecek finansal yapıya kavuşabilecektir. Ancak tek başına verimliliği artırıcı faaliyetlerin arttırılması da yeterli olmayacaktır. İster gelişmiş olsun, isterse gelişmekte olsun belli bir üretim düzeyine ulaştıktan sonra ülkeler kaynak yetersizliği yaşayacak ve yabancı üretim faktörüne ihtiyaç duyacaklardır.

Kaynak yetersizliği yaşayan ülkeler, ithalat yoluyla kaynak temini yoluna başvuracaklardır. İthalat yapabilmek içinse ülkelerin dövize ihtiyaçları olacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde döviz rezervlerinin yetersizliği önemli bir sorundur. İthalatı gerçekleştirecek düzeyde döviz rezervinin olmaması ülkeleri dış borçlanmaya yöneltmektedir. Dış borçlanmayla finansa edilen yatırım ve üretimin, döviz gelirlerini arttırmada yetersiz kaldığı durumlarda da dış açık ve dış borç stoğu sürekli büyümektedir. Ülkeler böyle durumlarda dış açığı ve dış borç ihtiyacını azaltmak için ithalatı kısımcı önlemler alabilmektedir. Bu uygulamalar da büyümeyi sağlamak üzere üretimi arttırmada ihtiyaç duyulacak ithal girdinin temin edilememesine ya da ithal girdi maliyetinin artmasına neden olabilmektedir. Bu ikilem (ithalatı kısma gereği – ithal girdi temini zorunluluğu), ithal girdiye bağımlı üretim yapısına sahip ülkeleri, zaman zaman makro ekonomik amaçları arasında tercih yapmak zorunda bırakmaktadır: Büyüme mi? Dış denge mi? Enflasyon mu?...

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana ithal girdiye ihtiyaç duymuştur. Özellikle makine – teçhizat gereksinimini ithalat yoluyla sağlamıştır. Bununla birlikte her geçen zaman alt yapı olanaklarını güçlendiren Türkiye, ihtiyacı olan makine – teçhizat gereksinimini kendi üretimi ile ortaya çıkarma anlamında başarılar imza atmıştır. Ancak yine de ithalatında yatırım ve ara mal önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle de

üretimin temel girdilerinden olan petrol ve doğal gaz Türkiye'nin ithalatında önemli yer tutmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'nin 1996 – 2018 dönemindeki üçer aylık verileri basit doğrusal regresyon ve korelasyon analizine tabi tutularak, yatırım ve ara mal ithalatının büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

2. Yatırım (Sermaye) Malı ve Ara Mal Kavramı

Yatırım kavramını anlatmaya yönelik literatürde çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Ancak iktisatçılar genellikle yatırım kavramını “sermaye stoğu ve verimliliği artırıcı faaliyetler için yapılan harcamalardır” şeklinde açıklamaktadırlar. (De Long, 2002, p.165) Gelecek dönemlerde daha yüksek refah düzeyine ulaşmayı amaçlayan yatırımlar, bugün ile yarın arasında bir bağ kurmaktadır. (Mankiw, 2016, p.507) Firmalar tarafından gerçekleştirilen yatırımlar, üretim kapasitesini artırmak için yapılmaktadır. Gelişen ve büyüyen piyasalarda firmalar, öngördüğü düzeyde daha fazla mal ve hizmet üretme imkanına kavuşacaktır. (Stiglitz, 1997, p.600) Yatırım faaliyetleri, ülke ekonomisinde gelirlerin ve istihdamının artmasına yapmış olduğu katkılar dolayısıyla büyük öneme sahiptir. Yatırımların artması üretimi artırmakta, üretimdeki artışa bağlı olarak istihdam ve gelirler artmakta ve insanlar daha üst yaşam seviyelerinde yaşama olanağı elde etmektedirler. (Peterson, 1976, s.170)

Günümüzde yatırım kavramıyla ilgili farklı açılardan farklı tanımlamalar yapılabilmektedir. Yatırım kavramını bazıları, ulusal para, döviz, altın cinsinden birikim yapmak, bazıları ulusal ya da uluslararası menkul kıymet piyasalarından hisse senedi, hazine bonusu, tahvil gibi finansal varlıklar satın almak, bazıları gayrimenkul satın almak, bir şirkete ortak olmak gibi faaliyetler şeklinde anlatmaya çalışırken, iktisatçılar yukarıda da belirtildiği gibi üretim kapasitesini artırmak için sermaye stoğunu artırıcı faaliyetler şeklinde açıklamaktadır. Bu çalışmada iktisatçıların yatırım yaklaşımı göz önünde bulundurularak, sermaye stoğuna yapılan ilaveler temelinde analiz gerçekleştirilecektir.

Kapsamı çok geniş olan yatırım faaliyetleri, ekonomistlere göre şunlardır: konut ve konut dışı bina yatırımları (fabrika binası, üretim tesisi ve üretime yönelik yan inşalar), ekipman yatırımları (makine – teçhizat), envanter yatırımları (hammadde, yarı mamul madde). (De Long, 2002, p.165)

Yatırımların gerçekleşmesinde fabrika ve tesis binalarının yanı sıra üretimin yapılabilmesi için Yatırım (sermaye) Malına da ihtiyaç vardır. Yatırım (sermaye) malı üretim sürecinde kullanılan makine – teçhizat ve donanımı ifade etmektedir. Ancak üretimin gerçekleşmesi için ise üretim tesisi binası ve yatırım (sermaye) malıyla birlikte Ara Malının da olması gereklidir. Ara Malı, nihai malın ortaya çıkabilmesi için

üretim sürecinde kullanılan hammadde ve yarı mamul maddeleri ifade etmektedir (iplik, kumaş, petrol, maden, metal levhalar, orman ürünleri gibi).

3. Yatırım ve Ara Mal İthalatının Büyüme Üzerindeki Etkisi

Büyüme ve kalkınmada gerçekleştirilen yatırımlar (fabrika binası ve tesisler) kadar hammadde ve yarı mamul madde yaratabilme kapasitesi büyük öneme sahiptir.

Bir ülkenin gelişmesi ve kalkınmasının önündeki engellerin başında hammadde ve yarı mamul madde ihtiyacını karşılamada ihtiyaç duyulan doğal kaynakların yetersizliği sorunu gelmektedir. Eğer bir ülke üretimi gerçekleştirmede ve geliştirmede gerekli doğal kaynaklara sahip değilse ya da bunu ulusal kaynaklarıyla sağlaması büyük maliyet gerektiriyorsa, bu durumda bu ihtiyacını uluslararası piyasalardan yani ithalatla karşılaması gerekecektir. Bu durum başka bir sorunu gündeme getirecektir: finansal kaynak yetersizliği. Bu durumda doğal kaynaklar açısından sorunlar yaşayan ülkeler, buna ek olarak finansal kaynak açısından da sıkıntılarla yüzyüze kalacaktır.

Günümüz ekonomilerinde ithalat hem tüketim ve hem de üretimin vazgeçilmez bir faaliyetidir. Teknolojide meydana gelen gelişmeler iletişim ve ulaşım olanaklarını da geliştirmiş ve kolaylaştırmıştır. Bu durum ithalatın da sorunsuz bir şekilde ve kolayca gerçekleşmesini sağlamış ve insanlar e – ticaret yoluyla dünyanın herhangi bir yerinden anıandan ihtiyacı olan küçük bir tüketim malını bile marketten alır gibi satın alabilirken, uzman personele sahip firmaların herhangi bir hammadde ve/veya yarı mamul maddeyi uluslararası piyasalardan temin etmesi zor olmayacaktır.

Varoluş amaçları kâr elde etmek ve bunu maksimize etmek olan firmalar açısından ucuz ve kaliteli hammadde temini hayati bir öneme sahiptir. Çünkü bir ürünü ne kadar ucuza ve kaliteli üretirse hem kârı artacak hem de güçlü rekabet ortamında mücadele edebilecektir. Bu nedenle firmalar ulusal piyasadan ve dünyanın neresinde olursa olsun uluslararası piyasalardan hammadde ve yarı mamul madde temin edebilmektedirler. Böylece ellerindeki finansal olanakları etkin bir şekilde kullanırken, üretim artmakta, üretimin kalitesi artmakta, gelirler ve kârlar artmaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırım mallarının göreceli fiyatı daha yüksektir ve yatırım malları ithalatının önemi daha büyüktür. Ancak genellikle gelişmiş ülkelerde yatırım mallarının nispeten daha ucuz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler, yerli yatırım malları ile gelişmiş ülkelere ithal etmiş oldukları yatırım mallarını birleştirerek sermaye stoklarını artırmakta ve üretimlerini gerçekleştirmektedirler. Böylece, daha ucuz olan ithal yatırım malları az gelişmiş ülkelerde büyümeyi daha da hızlandırmaktadır. Dolayısıyla ithal yatırım girdisi kullanan ülkelerde üretim ve büyüme oranı, yerli yatırım girdileri kullanan ülkelere göre daha fazladır. (Ebrahimi, 2017, p.339-340) Tüketiciler de daha ucuza, daha çok

ve daha kaliteli mal ve hizmet satın alma olanağı elde ederken ülkelerin refahları da artmaktadır. Bu anlamda bir ülke ekonomisi için yatırım ve ara malı ithalatı büyük önem arz etmektedir. Yani bir ülkede yatırım ve ara malı ithalatı artıyorsa, gelecek dönemlerde bu ülkede üretim artacak, istihdam artacak, üretim artacak, gelirler artacak ve o ülke büyüyecek ve kalkınacak demektir.

Lee, 1960-85 dönemi için ülkeler arası veriler kullanılarak yaptığı analizde sermaye malı ithalatının ekonomik büyüme üzerindeki rolünü incelemiş ve küçük sermaye stoğuna sahip düşük gelirli ülkelerin, tüketim malları sektöründe karşılaştırmalı avantaja sahip olduğu ve nispeten daha ucuz sermaye malları ithal ederek yüksek gelirli ülkelere daha hızlı büyüebildikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ithal sermaye mallarının yurt içinde üretilen sermaye mallarından daha yüksek bir üretkenliğe sahip olduğu ve ekonomik kalkınmanın aynı aşamasında, sermaye stokunun üretimi için diğer ülkelere oranla fazla ithal sermaye (yatırım) malı kullanan ülkelerin büyüme oranının daha yüksek olacağı tespitinde bulunmuştur. (Lee, 1995, p.91-110) Veeramani bir ülkenin hangi tür ara mal ve sermaye malını ve nereden ithal ettiğinin, o ülkenin uzun dönem büyümesi için önemli olduğunu ortaya koymuştur. Veeramani, ithalatla ilişkili verimlilik düzeyini ölçmek üzere analiz gerçekleştirmiş ve oluşturduğu IMPY indeks değerinde meydana gelen %10'luk artışın ülkelerin büyümesini %1,3-1,9 arasında artırdığını tespit etmiştir. Tedarik sürecinde ara ve sermaye malı ithalatının doğru kaynaklardan (maliyet ve verimlilik açısından) sağlanmasının, bilgi yayılımı, verimlilik ve dolayısıyla büyümenin sağlanması açısından önemli olduğunu ve bu yaklaşımın teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. (Veeramani, 2009) Mutreja, Ravikumar ve Sposi, analizlerinde, otarşik davranarak üretim gerçekleştiren ülkelerin %17 gelir kaybına uğradıklarını belirlemişlerdir. Ticaret engellerindeki değişmelerin ağırlıklı olarak sermaye stoğu üzerinde etkili olduğunu ve az gelişmiş ülkelerin ticaretin önündeki engeller olmaksızın gelişmiş ülkelere göre 2,5 kat daha fazla sermaye malı ürettiklerini söylemişlerdir. (Mutreja, Ravikumar and Sposi, 2014) Syzdykova ve arkadaşları tarafından Kazakistan'ın dış ticaretin büyümesi üzerindeki etkisini analiz etmiş ve Kazakistan'ın teknoloji ve yatırım malları açısından dışa bağımlı olduğunu ve bu nedenle ithalatın Kazakistan ekonomisi için önemli bir büyüme kaynağı olduğunu belirlemişlerdir (toplam ithalattaki makine ve teçhizat payı %30'u aşmaktadır). (Syzdykova and others, 2019) Mazol, ara malı ithalatının Belarus'un ekonomik büyümesine etkisini analiz etmiş ve analiz sonucunda ara malı ithalatının Belarus ekonomisinin büyümesine olumsuz etki yarattığını belirlemiştir. Bunun da ihracata yönelik üretim yapan sektörlerin düşük fiyatlı rekabet dolayısıyla ve ithalat maliyetlerindeki önemli artıştan kaynaklandığını vurgulamıştır. (Mazol, 2016) Bakari ve Mabrouki, Panama ekonomisi örneğinde dış ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlar ve yaptıkları analizde dış ticaretin ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu belirlemişlerdir. Özellikle büyümenin artışında ihracatı yönelik üretimde yatırım malı ithalatının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu yaklaşımla

ithal girdiye uygulanan vergilerin kaldırılması gerektiğini önermişlerdir. (Bakari and Mabrouki, 2017, p.67-79), Arawomo, Batı Afrika Para Bölgesi (WAMZ) ülkeleri üzerinde yapmış olduğu analizde, sermaye ithalatının kısa ve uzun vadede büyümeyi olumlu yönde etkilediğini, ancak katsayı büyüklüğünün uzun vadede daha yüksek olduğunu, ham maddelerde ise uzun vadede önemsiz olmasına rağmen, kısa vadede ekonomik büyüme üzerinde olumsuz önemsiz bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. (Arawomo, 2014, p. 32-44) Gerni, Değer, Emsen ve Gencer tarafından gerçekleştirilen analizde, Türkiye'de ihracatın ve buna bağlı olarak ekonomik büyümenin ara ve yatırım malları ithalatından önemli ölçüde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. (Gerni, Değer, Emsen ve Gencer, 2013, p. 15-36) Habiyaremye, Botswana ekonomisi için yapmış olduğu analizde ithal makine ve ekipmanların yatırımdan 1-2 yıl sonra üretim verimliliğini artırdığı ve yabancı sermayeli firmaların yerli rakiplerine göre daha fazla verimlilik artışı sağladığı sonucunu elde etmiştir. (Habiyaremye, 2013, p. 581, 604) Cavallo ve Landry, ABD ekonomisi üzerine yaptıkları çalışmada yatırım malı ithalatının ABD'nin önemli bir büyüme kaynağı olduğunu ve sermaye stokundaki ve ekonomik büyümedeki artışın büyük kısmının sermaye mallarının fiyatlarındaki azalıştan kaynaklandığını vurgulamışlardır. (Cavallo and Landry, 2018, p. 22-23) Wahab, Sultana ve Hoque gerçekleştirmiş oldukları analizde, Bangladeş'te sermaye malı ithalatı ile üretim çıktısı büyümesi arasında güçlü ve uzun vadeli pozitif ilişki belirlemişler ve sermaye malları ithalatının uzun vadede üretimi büyük ölçüde artırdığını, ancak bu ilişkinin kısa vadede devam etmediği sonucuna ulaşmışlardır. (Wahab, Sultana ve Hoque, 2016, p. 8)

3.1. Türkiye'nin Yatırım ve Ara Malı İthalatının Büyümesi Üzerindeki Etkisinin Analizi

Kurulduğunda küçük ölçekli birkaç tesis dışında hiçbir sanayi tesisine sahip olmayan Türkiye Cumhuriyeti, ilk yıllarındaki yapılanmasıyla çok önemli gelişmeler yaşamış ve bugün dünyanın en büyük 20 ekonomisi içerisine girmiştir. Ancak bu süreçte gerek enerji açısından (petrol ve türevleri) ve gerek ise makine – teçhizat açısından dış kaynağa başvurmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin ithalatı her geçen zaman artmıştır.

Türkiye'nin ithalatı içinde yatırım ve ara malı ithalatı önemli yere sahiptir. Bununla birlikte uzun yıllardır önemli sorunlarından birisi olan dış açık sorununun çözümüne yönelik ithalatı kısıtıcı nitelikteki alınan tedbirler yatırım malı ve ara mal ithalatını da etkilemektedir. Ancak hayata geçirilen bu uygulamalar iktisatçılar tarafından, yatırım malı ve ara mal ithalatını da engellediği için eleştirilmektedir.

Uluslararası rekabette var olmak isteyen Türk firmalarının maliyetlerini düşürme çabaları, bu firmaları ithal girdiye yöneltmektedir. Bu da Türkiye'nin üretimini hem enerji hem de ham ve yarı mamul madde açısından dışa bağımlı hale getirmektedir.

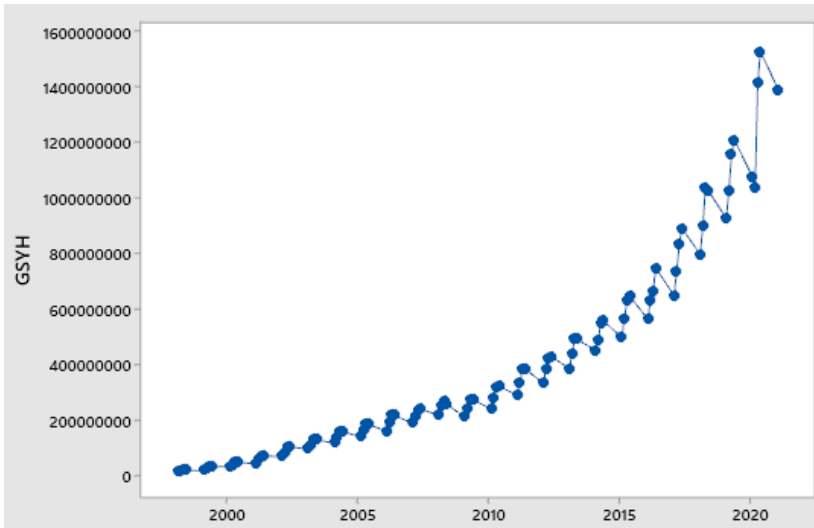
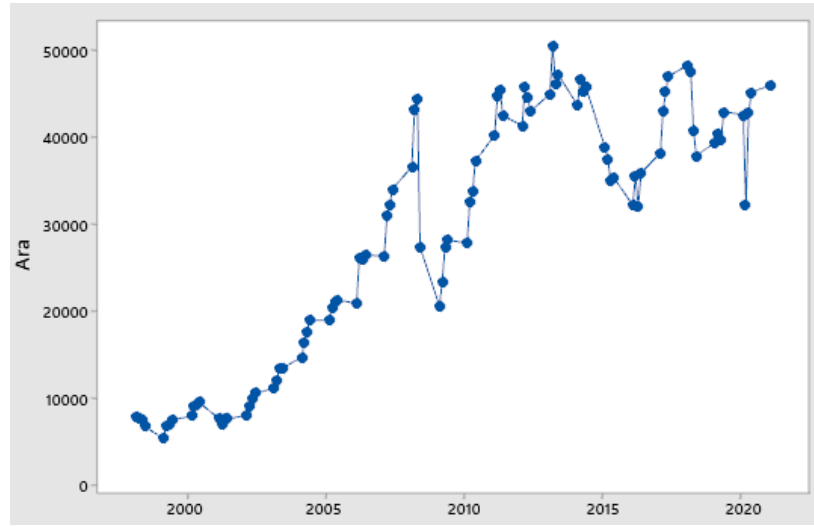
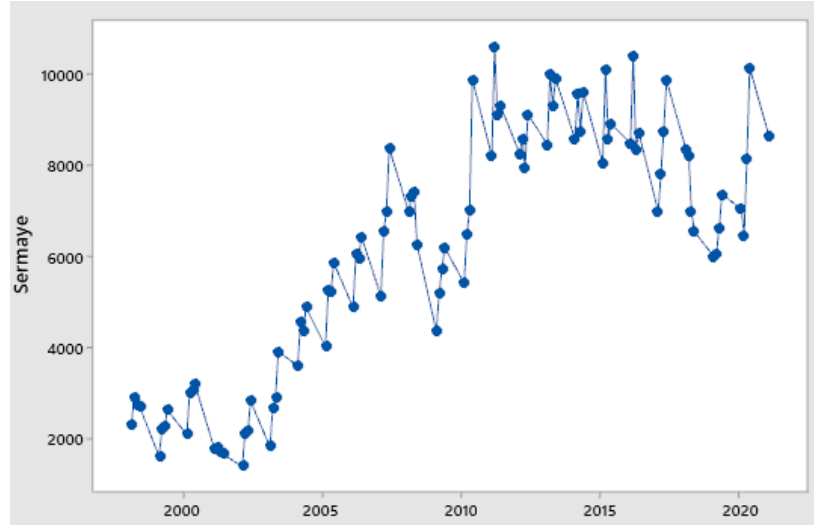
Bu çalışmada yatırım ve ara malı ithalatı arasındaki ilişki Türkiye örneğinde analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmada kullanılan veriler için, T.C. Merkez Bankası – TCMB, T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı – SBB ve Türkiye İstatistik Kurumu – TÜİK tarafından oluşturulan istatistiki tablolardan yararlanılmıştır.

3.2. Uygulama

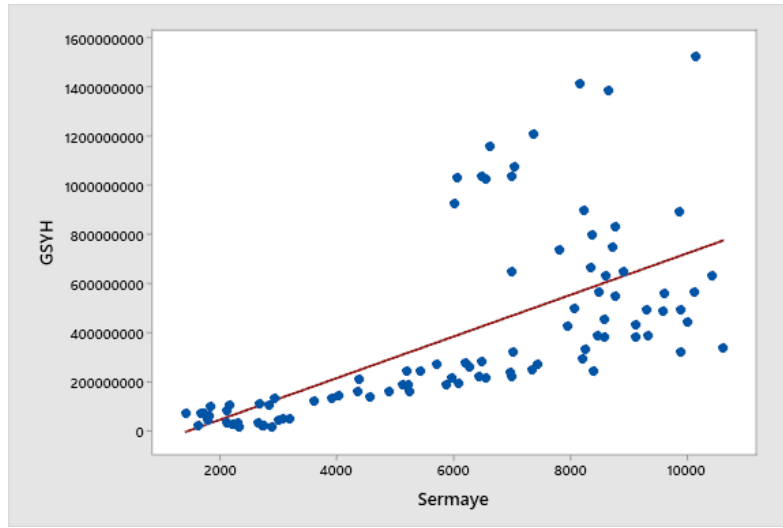
Bu çalışmada TÜİK, TCMB ve SBB’ndan alınan verilere basit doğrusal regresyon ve korelasyon analizleri uygulanarak, Türkiye’nin yatırım (sermaye) ve ara malı ithalatının büyümesi üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan bu analizlerde, Türkiye’nin 1998 – 2021 dönemi üçer aylık (çeyrek) sermaye ithalatı ve ara malı ithalatı bağımsız değişkenler, cari Gayri Safı Yurtiçi Hasıla – GSYH ise bağımlı değişken olarak alınmıştır.

TÜİK, TCMB ve SBB’den elde edilen verilerle oluşturulan Şekil 1’deki grafiklere bakıldığında, ara ve sermaye (yatırım) malı ithalatının söz konusu dönemde inişli-çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir. 1998 yılından 2008 yılının üçüncü çeyreğine kadar sürekli artma eğiliminde olan ara ve sermaye malı ithalatı 2008 yılının ikinci yarısında ortaya çıkan Finansal Küresel Krizin etkisiyle keskin bir düşüş yaşamıştır. Krizin yaratmış olduğu olumsuzluklar, ülke yönetiminin aldığı tedbirlerle 2009 yılının ikinci yarısından itibaren tekrar yükselişe geçmiş ve alınan tedbirlerin etkileri ekonomiye de olumlu yansımıştır. İncelenen dönem içinde zaman zaman ulusal ve uluslararası ekonomilerde yaşanan kısa süreli kriz ve tıkanıklıklar, kurlar ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar, ara ve sermaye malı ithalatını da etkilemiştir. GSYH da aynı dönemde inişli-çıkışlı bir seyir izlemiş ve ara ve sermaye malı ithalatı kadar keskin iniş-çıkışlar göstermese de yukarıda belirtilen süreçlerden benzer şekilde etkilenmiştir.

Şekil 1. Türkiye’nin Sermaye ve Ara Malı İthalatı ve Üçer Aylık GSYH Verileri (1998 – 2021)

Şekil 2. Türkiye'nin Sermaye Malı İthalatı ve GSYH İlişki Grafiği

Şekil 2’de, GSYH’nin bağımlı değişken, Sermaye Malının ise bağımsız değişken olarak belirlendiği durumda ortaya çıkan basit doğrusal regresyon modelinin grafiği görülmektedir. GSYH ile Sermaye Malı ithalatı arasındaki bu doğrusal bağıntı:

$$GSYH = -122571220 + 84531 \text{ Sermaye Malı}$$

biçiminde elde edilmiştir. GSYH ile Sermaye Malı değişkenleri arasında pozitif, orta düzeyde önemli bir ilişki söz konusudur ($r = 0,630, P < 0,001$).

Kurulan bu modele göre, GSYH’nin değişimi üzerinde Sermaye Malı’nın etkisi istatistiksel olarak önemlidir. ($F_{(1,91)} = 59,90, P < 0,001^{***}$). Sermaye Malı’nın GSYH’nin değişimi üzerinde orta düzeyde etkisi bulunduğu tespit edilmiştir ($r^2 = \%39,70$).

Yukarıda belirlenen model denklemine göre, sermaye malı ithalatı 1 milyon ABD doları artarken, GSYH 84,5 milyon TL artış göstermektedir. Bu, istatistiksel olarak önemli bir artışı ifade eder ($t = 7,74, sd = 91, P < 0,001^{***}$). Sermaye malı ithalatı arttıkça GSYH’da da anlamlı artışlar meydana gelmektedir. Dolayısıyla Sermaye Malı’nın değerinin yükselmesi GSYH’yi artırmakta ve bu durum teoriyi ve literatürü desteklemektedir.

Şekil 3’te, GSYH’nin bağımlı değişken, Ara Malı’nın ise bağımsız değişken olarak belirlendiği durumda ortaya çıkan basit doğrusal regresyon modelinin grafiği görülmektedir. GSYH ile Ara Malı ithalatı arasındaki bu doğrusal bağıntı:

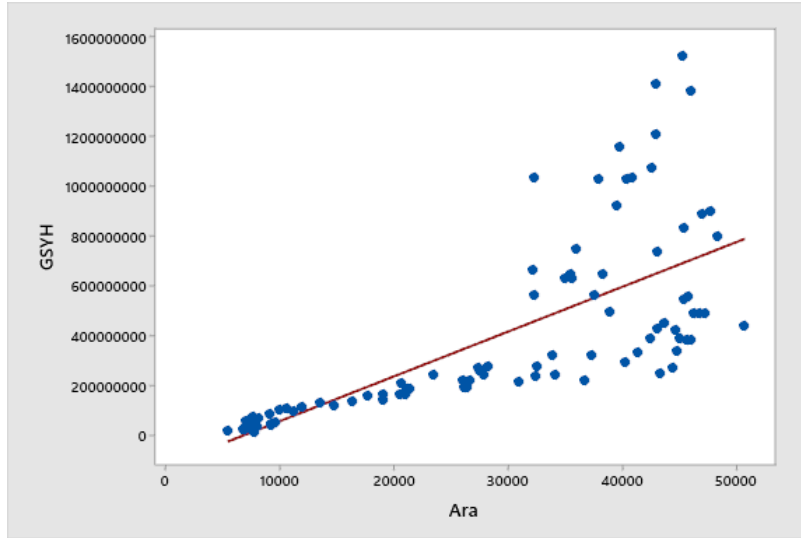
$$GSYH = -121893962 + 17952 \text{ Ara Malı}$$

biçiminde elde edilmiştir. GSYH ile Ara Malı değişkenleri arasında pozitif, yüksek düzeyde önemli bir ilişki söz konusudur. ($r = 0,719, P < 0,001$).

Kurulan bu modele göre, GSYH'nin değişimi üzerinde Ara Malı'nın etkisi istatistiksel olarak önemlidir. ($F_{(1,91)} = 97,34, P < 0,001^{***}$). Ara Malı'nın GSYH'nin değişimi üzerinde orta düzeyde etkisi bulunduğu tespit edilmiştir ($r^2 = \%51,68$).

Yukarıda belirlenen model denklemine göre, ara malı ithalatı 1 milyon ABD doları artarken, GSYH 17,9 milyon TL artış göstermektedir. Bu, istatistiksel olarak önemli bir artışı ifade eder ($t = 9,87, sd = 91, P < 0,001^{***}$). Ara malı ithalatı arttıkça GSYH'da da önemli artışlar meydana gelmektedir. Dolayısıyla Ara Malı'nın değerinin yükselmesi GSYH'yi artırmakta ve bu durum teoriyi ve literatürü desteklemektedir.

Şekil 3. Türkiye'nin Ara Malı İthalatı ve GSYH İlişki Grafiği

4. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Üretim faktörlerinin (işgücü ve sermaye) nicelik ve niteliğindeki artış, büyümeyi sağlayan mekanizmanın temel belirleyicileridir. Tabiidir ki teknolojiye gelişmeler de bu gelişmeyi destekleyen önemli bir unsurdur. Sermaye üretim faktörünün artmasını da gerçekleştirilen yatırımlar sağlayacaktır. Ancak yatırımlar kadar hammadde ve yarı mamul madde yaratabilme kapasitesi de büyük öneme sahiptir. Eğer bir ülke üretim için gerekli olan doğal kaynaklara yeterli düzeyde sahip değilse ya da bunu ulusal kaynaklarıyla sağlaması büyük maliyet gerektiriyorsa, bu durumda bu ihtiyacını uluslararası piyasalardan yani ithalatla karşılaması gerekecektir. İthalat yapılabilmesi için de uluslararası bir ödeme aracına (döviz) yeterli düzeyde sahip olmak gerekir. Özellikle kaynak açısından yetersiz olanaklara sahip gelişmekte olan ülkeler ithalatı destekleyecek finansal kaynak yaratmada sorunlar yaşamaktadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerin önemli makroekonomik sorunlarının başında dış açık sorunu gelmektedir. Dış açık sorununun giderilmesine yönelik uygulamaların bir kısmı ihracatı artırmaya yani döviz gelirlerini artırmaya yönelik olurken, bir kısmı da ithalatı kısımaya yani döviz giderlerini azaltmaya yöneliktir. Özellikle döviz üzerinden gerçekleştirilen uygulamalar (ulusal paranın değerini düşüren, dövizin ulusal para cinsinden değerini artıran ve ithal ürünleri ulusal para cinsinden pahalandıran uygulamalar) yatırımları ve üretimi artırmaya yönelik ithal girdi temininde sorunlar yaratmakta ve yatırımcı ve üreticinin ithal girdi temin maliyetlerini yükseltmektedir. Dış açığın ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulayan ekonomistler, bu doğrultudaki uygulamaları da eleştirmektedir.

Bu çalışmada uygulanan basit doğrusal regresyon ve korelasyon analizleri de Türkiye'nin büyümesinde yatırım (sermaye) ve ara malı ithalatının önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle GSYH üzerinde ara malı ithalatının etkisinin, sermaye malı ithalatına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

1980 sonrasında dışa açık ihracata yönelik kalkınma stratejilerini benimseyen Türkiye'de benzer sıkıntıları artan bir şekilde günümüze kadar yaşamıştır. Bunun olmasında en önemli etken de büyüme ve kalkınmadan hiçbir şekilde ödün verilmemesidir. Bir ülkenin büyümesi ve kalkınması, o ülke vatandaşlarının daha yüksek gelir elde etmesine ve daha üst yaşam seviyelerine yükselmesini sağlamaktadır. Bu açıdan da bu yaklaşım kesinlikle doğru bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Ülke vatandaşlarının gelirlerinin artması da daha çok üretmesiyle yani GSYH'nın artmasıyla mümkün olabilecektir. Üretim de ülkenin üretim olanaklarına bağlı olarak artabilecektir. Dolayısıyla yatırımlar artarsa o ülkenin üretim gücü de artacaktır. Peki sadece fabrika binası tesis binası yapmak yeterli midir? Tabii ki üretimin gerçekleşmesi için yatırım (sermaye) malına ve ara malına ihtiyaç vardır. Günümüzde her geçen zaman artan dünya üretimi, ithal girdiye ihtiyacı sürekli artırmaktadır. İthal girdiye ihtiyaçtaki artış öyle bir düzeydedir ki günümüzde artık üretim, uluslararası doğrudan yatırımların da etkisiyle küresel hale gelmiştir.

Türkiye de dünyada çok üreten ülkeler arasındadır. Türkiye özellikle enerji ihtiyacı açısından dışa bağımlı bir üretim yapısına sahiptir. Bu durum nedeniyle Türkiye'nin ithalatı içinde enerji ithalatı (doğalgaz, petrol ve türevleri) büyük yer tutmaktadır. Ara malı ithalatı sınıflaması içinde de petrol büyük paya sahiptir. Üretim her geçen zaman artan Türkiye'nin enerji ihtiyacı da sürekli artmaktadır. Bu durum Türkiye'nin enerji ithalatına yönelik harcamalarında sürekli artmasına neden olurken, enerji fiyatlarındaki artış da bu artışın daha da yükselmesine neden olmaktadır.

Türkiye gibi enerji açısından dışa bağımlı olan ülkelerin üretim yapabilmek için ithalat yapmak zorunda olmaları bir gerçektir. Bunun yanı sıra diğer hammadde, yarı mamul madde ve yatırım (sermaye) malı ithalatı da eklendiğinde önemli bir ithalat yükü ortaya çıkmaktadır. Bu durum döviz gelirlerini artırmada sorun yaşayan ülkeler açısından her geçen zaman artan kronik dış açık sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum önemli bir makroekonomik sorun olan dış açık sorunu ile büyüme arasında bir kısır döngü oluşmasına neden olmaktadır.

Ara malı ve sermaye malı ithalatı yapmak zorunda olan ülkeler, döviz darboğazı ve dış açık sorunu yaşayacaklardır. Bu döviz darboğazı ve dış açık sorununu aşma politikaları içinde ithalatı kısımaya yönelik uygulamalar doğru seçilmelidir. Böylece ara malı ve yatırım (sermaye) malı ithalatı kısılmadan döviz giderleri kısılabilecek ve üretim de olumsuz etkilenmeyecektir. Özellikle ihracatı teşvik uygulamalarında ithal girdiye yönelik vergi ve maliyet artırıcı uygulamaların ortadan kaldırılması gereklidir. Ayrıca ithal girdi temini sürecinde uygulanacak kur üreticinin lehine düzenlenerek üreticinin ithal girdiye bağlı maliyetlerinin azalması sağlanmalıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde özel sektörün uluslararası rekabet gücü elde etmesi açısından bu gibi uygulamalar büyük önem arz etmektedir. İthal girdi temininde devlet danışmanlık hizmeti vermeli ve bazı durumlarda girdi ithalatı devlet eliyle yapılabilir. En önemli uygulama da söz konusu ithal girdinin ülke olanaklarıyla dünya fiyatlarından ülke içinde üretilmesini sağlamak olacaktır.

Kaynaklar

Arawomo D. F. (2014), “Nexus Of Capital Goods Import and Economic Growth: Evidence from Panel ARDL Model for WAMZ”, Journal of International and Global Economic Studies, December 2014, Vol. 7, Num. 2, p.32-44, ISSN 1940-655X, https://www2.southeastern.edu/orgs/econjournal/index_files/JIGES%20DEC%202014%20ARAWOMO%201-31-2015.pdf, Son Erişim: 13.02.2020

Bakari S., Mabrouki M. (2017), “Impact Of Exports And Imports On Economic Growth: New Evidence From Panama”, Journal Of Smart Economic Growth, Vol. 1, Num. 2, 2017, ISSN: 2537-141X, <https://www.jseg.ro/index.php/jseg/article/view/70/60>, Son Erişim: 13.02.2020

Cavallo M., Landry A. (2018), “Capital-Goods Imports and US Growth”, Bank of Canada Staff Work. Paper 2018-1, January 2018, ISSN 1701-9397, Canada

De Long J. B. (2002), Macroeconomics, McGraw – Hill Companies, Inc., New York

Ebrahimi, N. (2017), “An Analysis of the Relationship of Imports and Economic Growth in Iran (Comparison of Systematic and Unsystematic Cointegration Methods with Neural

Network)", International Journal of Economics and Financial Issues, Vol.:7, No:2, 2017, 338-347, Mersin, Turkey, ISSN: 2146-4138

Gerni C., Değer M. K., Emsen Ö. S., Gencer Ayşen Hiç (2013), "Relationship between Import-Led Exports and Economic Growth: The Experience of Turkey (1980-2008)", Social Sciences Research Journal, Vol. 2, Iss. 2, 15-36 (June 2013), ISSN: 2147-5237, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208968>, Son Erişim: 13.02.2020

Habiyaremye A. (2013), "Imported Capital Goods And Manufacturing Productivity: Evidence From Botswana's Manufacturing Sector", South African Journal of Economics, Vol. 81, Iss. 4, December 2013, <https://doi.org/10.1111/saje.12015>

Lee J.-W. (1995), "Capital goods imports and long-run growth", Editor: Pranab Bardhan, Journal of Development Economics Vol. 48, Iss. No: 1, Elsevier Science B.V., p.91 – 110, ISSN: 0304-3878

Mankiw N. G. (2016), Macroeconomics, Ninth Edition, Worth Publishers, New York

Mazol A. (2016), "Intermediate and Capital Goods Import and Economic Growth in Belarus", Free Policy Network Brief Series, Belarusian Economic Research and Outreach Center (BEROC), May 2016, http://www.beroc.by/webroot/delivery/files/FREEPolicyBriefs_May9.pdf, Son Erişim: 13.02.2020

Mutreja P., Ravikumar B., Sposi M. (2014), "Capital goods trade and economic development," 2014 Meeting Papers 1374, Society for Economic Dynamics, Federal Reserve Bank of Dallas Globalization and Monetary Policy Institute Work. Paper No. 183, <http://www.dallasfed.org/assets/documents/institute/wpapers/2014/0183.pdf> Son Erişim:12.02.2020, DOI: 10.2139/ssrn.2438077

Peterson W. C. (1976), Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme, Çeviri: Servet Mutlu, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları: 145, Döner Sermaye İşletmesi Yardımcı Ders Kitapları Yayın No: 2, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basımevi, Eskişehir

Stiglitz J. E. (1997), Economics, Second Edition, W.W. Norton & Company, Inc., New York

Syzdykova A., Abubakirova A., Kelesbayev D., Omarova A., Amaniyazova G., Saubetova B., Anshayeva D. (2019) "The Effect of Export and Imports on National Income in Kazakhstan: Econometric Analysis", Vol.40 (Num.35), 2019, p.22, Karakas, Venezuela, <https://www.revistaespacios.com/a19v40n35/19403522.html>, Son Erişim: 12.02.2020, ISSN 0798 1015

Veeramani C. (2009), "Impact of Imported Intermediate and Capital Goods on Economic Growth: A Cross Country Analysis", Working Papers id:2092, eSocialSciences, January 9, 2009. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1325181> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1325181>,

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.308.3938&rep=rep1&type=pdf>, Son Erişim: 10.02.2020

Wahab A., Sultana N. N., Hoque R. (2016), “Does the Import of Capital Goods Spur Manufacturing Output Growth in Bangladesh?”, Research Department Bangladesh Bank, Head Office, Work. Paper Series: WP No. 1611, Dhaka, Bangladesh